

ARTICOLE

RECUNOAȘTEREA HOTĂRÂRILOR STRĂINE ÎN ROMÂNIA POTRIVIT DISPOZIȚIILOR NOULUI COD DE PROCEDURĂ CIVILĂ

Sergiu DELEANU*

Résumé : *La reconnaissance des jugements étrangers en Roumanie selon les dispositions du nouveau code de procédure civile. Les dispositions du nouveau code de procédure civile représentent le droit commun des effets en Roumanie des jugements étrangers. Ces dispositions s'appliquent aux jugements des tribunaux, aux décisions des autorités étrangères non judiciaires investies du pouvoir juridictionnel par le droit de leur État, aux actes juridictionnels par lesquels on tranche ou non un litige, aux actes notariaux. En principe, elles concernent les jugements ayant pour objet un rapport de droit privé. Les sentences arbitrales sont soustraites au régime juridique de droit commun des jugements étrangers.*

Le droit commun roumain fait la distinction entre les jugements étrangers qui sont reconnus de plein droit en Roumanie et les jugements étrangers qui font l'objet du contrôle du juge roumain au regard des conditions fixées par le code de procédure civile. Dans ce contexte se pose la question de l'office du juge dans la recherche des conditions de régularité internationale.

Mots clés: Jugement étranger, reconnaissance de plein droit, conditions de la reconnaissance internationale des jugements étrangers, contrôle d'office par le juge de la régularité internationale du jugement étranger

Cuvinte cheie: Hotărâre străină, recunoașterea de plin drept, condițiile recunoașterii hotărârilor străine, verificarea din oficiu de către instanță a condițiilor recunoașterii

1. Noțiunea de hotărâre străină. Corespunzător prevederilor noului cod de procedură civilă, principalele efecte pe care le poate produce o hotărâre străină sunt autoritatea de lucru judecat, forța executorie și puterea doveditoare a actului autentic.

În sensul dispozițiilor privind eficacitatea hotărârilor străine, termenul de hotărâri străine se referă, potrivit art. 1093 C.proc.civ., la actele de jurisdicție contencioasă sau necontencioasă ale instanțelor judecătorești, cele notariale sau ale oricăror autorități competente dintr-un stat nemembru al Uniunii Europene.

Efectele hotărârilor arbitrale străine sunt reglementate distinct, în cuprinsul art. 1123-1132 C.proc.civ. De altminteri, tendința majoritară pe planul dreptului comparat credem că este aceea de a considera că tribunalele arbitrale nu sunt organe de jurisdicție ale statelor pe teritoriul cărora își desfășoară activitatea, arbitrajul având natură contractuală și jurisdicțională.

Formularea de la art. 1093 C.proc.civ. este îmbunătățită față de cea din vechea reglementare, de la art. 165 din Legea nr. 105/1992. Conform art. 165 din Legea nr. 105/1992, termenul de hotărâri străine se referea la actele de jurisdicție ale instanțelor judecătorești, notariatelor sau oricăror autorități competente dintr-un alt stat. Articolul 1093 C.proc.civ. prevede, în mod expres, că sunt vizate actele de jurisdicție necontencioasă, iar actele notariale nu sunt privite ca acte de jurisdicție.

În principal, art. 1093 C.proc.civ. menționează actele de jurisdicție ale instanțelor judecătorești. Denumirea instanței sau a actului de jurisdicție în cauză nu prezintă însemnătate, art. 1093 C.proc.civ. folosind termenul generic de „hotărâre”.

Hotărârile susceptibile să fie recunoscute și executate în România pot să aparțină inclusiv altor autorități competente să desfășoare o activitate jurisdicțională, caracterizată prin respectarea principiului contradictorialității și a dreptului la apărare (de exemplu, hotărârea unei autorități religioase dintr-o țară unde religia produce efecte juridice).

Într-o formulă de ansamblu, credem, pe de altă parte, că pot să fie recunoscute și executate orice acte ale instanțelor judecătorești care pot să producă efecte asupra persoanelor sau a bunurilor, cu privire la drepturi ori obligații ale acestora.¹ Pe o asemenea cale, în sistemul nostru juridic pot să devină eficace acte ce ar avea în România natura unui act de jurisdicție al unei instanțe judecătorești. Aceasta nu înseamnă însă că în țara noastră prevederile referitoare la eficacitatea hotărârilor străine se aplică numai actelor de jurisdicție sau că ele nu ar putea să fie avute în vedere în cazul actelor adoptate în cadrul unei proceduri necontencioase.

Hotărârile străine sunt hotărâri pronunțate de autorități ale unui stat străin, în numele unei suveranități străine. Împrejurarea că respectivul stat străin nu a fost recunoscut de România nu împiedică aplicarea art. 1093 și urm. din cod, întrucât, în esență, ne aflăm aici, pe terenul raporturilor de drept privat. În acest context pot să fie reiterate în favoarea soluției arătate argumentele care justifică, în cadrul dreptului internațional privat, aplicarea legilor unui stat nerecunoscut de către țara forului².

Articolul 1093 C.proc.civ. precizează, în plus, că hotărârile străine aparțin unui „stat nemembru al Uniunii Europene”. Această expresie este susceptibilă de rezerve, deoarece dispozițiile din cod reprezintă dreptul comun în materia

recunoașterii și a executării hotărârilor străine. Prin urmare, nu este exclus ca reglementări subsumate titlului referitor la eficacitatea hotărârilor străine să se aplice unei hotărâri dată într-un stat care face parte din Uniunea Europeană. De exemplu, Regulamentul (U.E.) nr. 44/2001 se aplică doar în materie civilă și comercială – potrivit accepțiunii autonome a acestei sintagme – iar, în această materie, art. 1 din regulament operează o serie de limitări. Apoi, în materia civilă și comercială, dispozițiile privind recunoașterea hotărârilor pronunțate în statele membre nu includ aspectele referitoare la forța lor probantă. În ceea ce privește însă prevederile codului de procedură civilă, se poate observa, de pildă, în mod punctual, că art. 1107 vizează forța probantă a hotărârilor străine, iar art. 1108 se referă, în mod specific, la recunoașterea și executarea în România a hotărârilor străine prin care se stabilesc obligații decurgând dintr-o lege fiscală străină.

În principiu, în acord cu art. 1064 C.proc.civ., care se referă la ansamblul dispozițiilor consacrate cărții a VII-a din cod, hotărârile străine avute în vedere sunt cele din domeniul dreptului privat. Articolul 1108 C.proc.civ. reprezintă, totuși, o excepție notabilă de la această regulă, textul fiind expresia solidarității internaționale între state, întrucât este de natură să împiedice folosirea teritoriului român ca refugiu pentru cei care au obligații fiscale rezultând dintr-o lege străină.

Calificarea materiei ca fiind de drept privat sau de drept public se realizează conform legii române, fiind firesc ca statul solicitat să decidă care sunt hotărârile străine eficace pe teritoriul său.

Hotărârile care pot să fie recunoscute și executate în țara noastră sunt inclusiv cele a căror efectivitate este *rebus sic stantibus* (de exemplu, art. 1105 alin. (3) C.proc.civ. privește executarea hotărârii străine stabilind o obligație alimentară care, datorită schimbării circumstanțelor de fapt, se poate modifica).

2. Recunoașterea hotărârilor străine. Prin recunoașterea unei hotărâri străine, situația juridică pe care aceasta o consacră este acceptată în cadrul statului luat în considerare, ceea ce înseamnă că autoritățile respectivului stat vor ține seama de drepturile și obligațiile părților aidoma împrejurării în care ele ar fi constatate sau stabilite de o autoritate națională.³

În literatura noastră de specialitate, recunoașterea hotărârilor străine este analizată în contextul examinării efectelor hotărârilor străine.⁴

În cuprinsul prevederilor din codul nostru de procedură civilă se distinge între recunoașterea de plin drept (art. 1094 C.proc.civ.) și recunoașterea prin hotărâre judecătorească a instanței române (art. 1095-1096 C.proc.civ.).

Corespunzător art. 1094 C.proc.civ., hotărârile străine sunt recunoscute de plin drept în România, dacă se referă la statutul personal al cetățenilor statului unde au fost pronunțate sau dacă, fiind pronunțate într-un stat terț, au fost recunoscute

mai întâi în statul de cetățenie al fiecărei părți ori, în lipsă de recunoaștere, au fost pronunțate în baza legii determinate ca aplicabilă potrivit dreptului internațional privat român, nu sunt contrarii ordinii publice de drept internațional privat român și a fost respectat dreptul la apărare.

În cazul recunoașterii prin hotărâre judecătorească, potrivit art. 1095 alin. (1) C.proc.civ., hotărârea străină beneficiază în România de autoritatea lucrului judecat. Existând însă două moduri de recunoaștere a hotărârilor străine se poate pune problema de a preciza dacă recunoașterea de plin drept produce sau nu același efect.

În ceea ce ne privește, credem că hotărârea străină este, în principiu, efectivă de la momentul pronunțării ei. Legea instanței sesizate se aplică inclusiv autorității de lucru judecat.

Verificarea concretă a efectelor legale ale unei asemenea hotărâri în țara noastră va interveni însă ulterior, pe cale principală sau incidentă.

Astfel, partea care a pierdut procesul poate face în fața instanței române o cerere în contestarea valabilității hotărârii invocând unul dintre motivele de la art. 1094 C.proc.civ., precum și, în opinia noastră, pentru motive de la art. 1095 și 1096 C.proc.civ. (de exemplu, instanța care a pronunțat hotărârea nu a fost competentă; hotărârea este inconciliabilă cu o hotărâre pronunțată anterior ei în străinătate și susceptibilă de a fi recunoscută în România; hotărârea poate face obiectul unei căi de atac în statul în care a fost pronunțată).

Motivele de la art. 1095 și 1096 C.proc.civ. urmează să fie înțelese în corelație cu prevederile art. 1094 C.proc.civ.

În unele situații, dispoziții ale art. 1095 sau 1096 C.proc.civ. explicitează reglementări ale art. 1094 C.proc.civ.

De exemplu, se poate considera că a fost încălcată ordinea publică de drept internațional privat român, în sensul art. 1094 C.proc.civ., ținând seama de reperatele oferite în cadrul art. 1096 alin (1) lit. a) C.proc.civ.

Ordinea publică de drept internațional privat român poate să fie încălcată și în împrejurarea în care hotărârea este inconciliabilă cu o hotărâre pronunțată anterior ei în străinătate (în condițiile în care, de pildă, ambele instanțe străine au dat hotărârea pe baza legii care este aplicabilă conform dreptului internațional privat român). În această eventualitate, hotărârea străină este însă lipsită de eficacitate *a priori*, fără să fie analizat conținutul acesteia în raport cu exigențele ordinii publice.

Terțul, dacă justifică un interes, poate, de asemenea, să pună în discuție, pe calea unei acțiuni principale, inopozabilitatea față de el a respectivei hotărâri.

După părerea noastră, chiar partea care a câștigat procesul ar putea solicita verificarea hotărârii străine pentru a-și asigura astfel securitatea juridică.

Din același motiv, terțul care justifică un interes se poate adresa instanței de judecată române referitor la o hotărâre străină care îl avantajează.

Controlul hotărârii străine poate să aibă loc și pe cale incidentă. Aceasta poate interveni dacă se invocă o excepție cu privire la eficacitatea hotărârii străine de către partea interesată sau de către instanță din oficiu.

În cazul recunoașterii prin hotărâre judecătorească a instanței române se solicită întrunirea condițiilor de la art. 1095 C.proc.civ.

Conform art. 1095 C.proc.civ.:

(1) Hotărârile referitoare la alte procese decât cele prevăzute la art. 1094 C.proc.civ. pot fi recunoscute în România, spre a beneficia de autoritatea lucrului judecat, dacă sunt îndeplinite cumulativ următoarele condiții: a) hotărârea este definitivă potrivit legii statului unde a fost pronunțată; b) instanța care a pronunțat-o a avut, potrivit legii statului de sediu, competența să judece procesul fără însă a fi întemeiată exclusiv pe prezența pârâtului ori a unor bunuri ale sale fără legătură directă cu litigiul în statul de sediu al respectivei jurisdicții; c) există reciprocitate în ceea ce privește efectele hotărârilor străine între România și statul instanței care a pronunțat hotărârea.

(2) Dacă hotărârea a fost pronunțată în lipsa părții care a pierdut procesul, ea trebuie să constate, de asemenea, că părții în cauză i-a fost înmănată în timp util atât citația pentru termenul de dezbateri în fond, cât și actul de sesizare a instanței și că i s-a dat posibilitatea de a se apăra și de a exercita calea de atac împotriva hotărârii.

(3) Caracterul nedefinitiv al hotărârii străine, decurgând din omisiunea citării persoanei care nu a participat la proces în fața instanței străine, poate fi invocat numai de către acea persoană.

Potrivit art. 1096 C.proc.civ.:

(1) Recunoașterea hotărârii străine poate fi refuzată pentru oricare dintre următoarele cazuri: a) hotărârea este manifest contrară ordinii publice de drept internațional privat român; această incompatibilitate se apreciază ținându-se seama, în special, de intensitatea legăturii cauzei cu ordinea juridică română și de gravitatea efectului astfel produs; b) hotărârea pronunțată într-o materie în care persoanele nu dispun liber de drepturile lor a fost obținută cu scopul exclusiv de a sustrage cauza incidentei legii aplicabile conform dreptului internațional privat român; c) procesul a fost soluționat între aceleași părți printr-o hotărâre, chiar nedefinitivă, a instanțelor române sau se află în curs de judecare în fața acestora la data sesizării instanței străine; d) este inconciliabilă cu o hotărâre pronunțată

anterior ei în străinătate și susceptibilă de a fi recunoscută în România; e) instanțele române aveau competența exclusivă pentru judecarea cauzei; f) a fost încălcat dreptul la apărare; g) hotărârea poate face obiectul unei căi de atac în statul în care a fost pronunțată.

(2) Recunoașterea nu poate fi refuzată pentru singurul motiv că instanța care a pronunțat hotărârea străină a aplicat o altă lege decât cea care ar fi fost determinată de dreptul internațional privat român, afară numai dacă procesul privește starea civilă și capacitatea unui cetățean român, iar soluția adoptată diferă de cea la care s-ar fi ajuns potrivit legii române.

Mai multe prevederi ale art. 1095 și 1096 C.proc.civ. se înscriu în cadrul tendinței liberale ce poate să fie remarcată pe plan european referitor la recunoașterea hotărârilor străine: instanța română nu verifică procedura urmată în străinătate în integralitatea acesteia; instanța română nu poate să examineze în fond hotărârea străină, cu excepția verificării condițiilor prevăzute la art. 1095 și 1096 C.proc.civ., nici să procedeze la modificarea ei (art. 1097 C.proc.civ.); în principiu, recunoașterea nu poate să fie refuzată pentru singurul motiv că instanța a aplicat o altă lege decât cea care ar fi fost determinată de dreptul internațional privat român (art. 1096 alin. (2) C.proc.civ.).

În schimb, menținerea condiției reciprocității, în cuprinsul art. 1095 alin. (1) lit. c) C.proc.civ., credem că este regretabilă, chiar dacă se acceptă că este o reciprocitate de fapt.⁵ Ignorarea drepturilor unor particulari, care, prin cetățenie sau naționalitate, ar putea chiar să nu aparțină statului străin unde a fost pronunțată hotărârea, n-ar trebui să fie pusă în relație directă cu facilitarea circulației internaționale a hotărârilor date în România.

Prima condiție prevăzută în cadrul art. 1095 alin. (1) lit. a) C.proc.civ. este ca hotărârea străină să fie definitivă. Verificarea se realizează pe baza legii statului unde a fost pronunțată hotărârea. Legea statului căruia îi aparține instanța de judecată determină căile de atac care pot să fie folosite, termenele în care acestea pot să fie exercitate, efectele exercitării unei căi de atac. Dovada caracterului definitiv al hotărârii se face cu ajutorul acesteia sau, în lipsa unei mențiuni corespunzătoare în cuprinsul ei, prin interpretarea dispozițiilor legii de procedură a instanței care a pronunțat-o.

În opinia noastră, în cazul revizuirii hotărârii străine recunoscută anterior în România, recunoașterea devine caducă de plin drept, căci, altminteri ar trebui să admitem cerința unei revizuiri și a hotărârii de recunoaștere, ceea ce ar fi anacronic.

Conform celei de a doua condiții, instanța care a dat hotărârea trebuie să fi avut, potrivit legii statului de sediu, competența să judece procesul (art. 1095 alin. (1) lit. b).

Privitor la această cerință, în doctrina noastră a fost exprimat, în legătură cu dispoziții similare ale Legii nr. 105/1992, atât punctul de vedere corespunzător căruia competența de a judeca procesul se referă la justificarea *in globo* a jurisdicției statului de unde provine hotărârea, nu a unei instanțe determinate,⁶ cât și ideea că ar fi vorba de competența de drept internațional privat a instanței respective și de competența de drept intern a aceleiași instanțe, deoarece legea nu distinge, referindu-se la competența de a judeca procesul, ceea ce înseamnă competența sub ambele aspecte.⁷

După părerea noastră, instanța română verifică competența de drept internațional privat a instanței străine, întrucât competența de drept intern constituie o chestiune care se rezolvă în cadrul sistemului judiciar al fiecărui stat. Instanța străină își desfășoară activitatea pe baza altor reguli procedurale și ar fi excesiv să se solicite unei instanțe române să verifice aplicarea acestora.

În situații specifice, se poate pune însă problema lipsei „puterii de jurisdicție” a unei autorități străine (de exemplu, a unei autorități administrative).

Firește, recunoașterea hotărârii străine poate fi refuzată, dacă instanțele române aveau competența exclusivă pentru judecarea cauzei (art. 1096 alin. (1) lit. e) C.proc.civ.).

Competența instanței străine nu poate să fie întemeiată exclusiv – după cum afirmă textul analizat – pe prezența pârâtului ori a unor bunuri ale sale fără legătură directă cu litigiul în statul de sediu al respectivei jurisdicții (art. 1095 alin. (1) lit. b) *in fine*).

Aceste prevederi credem că sunt inspirate de mai multe motive: buna administrare a justiției, respectarea drepturilor pârâtului, evitarea sesizării frauduloase a unei instanțe străine ș.a.

Aplicarea dispozițiilor arătate va depinde de natura cauzei și de unul sau mai multe dintre criteriile folosite în contextul conflictelor de jurisdicții.

În circumstanțele în care competența internațională a instanțelor române este stabilită pe baza criteriului sau a criteriilor reținute și de instanța străină, recunoașterea hotărârii străine poate să fie mai lesne acceptată. Criteriile care fundamentează regulile de competență internațională sunt eterogene și pot să fie regăsite în cadrul aceleiași categorii de reguli de competență.

Legătura litigiului cu statul de sediu al instanței străine poate, totuși, să existe, chiar dacă concepția adoptată de dreptul român este diferită.

Corespunzător celei de a treia condiții se solicită să existe reciprocitate în ceea ce privește efectele hotărârilor străine între România și statul instanței care a pronunțat hotărârea (art. 1095 alin. (1) lit.c). Această cerință constituie o constantă în cadrul dispozițiilor referitoare la recunoașterea hotărârilor străine în legislația și în jurisprudența română a ultimelor decenii și se admite că este suficient să se constate o reciprocitate de fapt, fără să intereseze dacă și condițiile practicate prezintă similitudine. În consonanță cu prevederile art. 2561 C.civ. care stipulează că, în cazul în care pentru aplicarea legii străine se cere condiția reciprocității de fapt, îndeplinirea ei este prezumată până la dovada contrară, credem că ar trebui să se aplice aceeași soluție și în materia analizată, până la momentul înlăturării acestei cerințe din dreptul nostru.

Art. 1095 alin. (2) C.proc.civ. vizează situația specifică în care hotărârea străină a fost pronunțată în lipsa părții în care a pierdut procesul.

Această situație este în legătură cu respectarea dreptului la apărare și cu posibilitatea de a exercita calea de atac împotriva hotărârii.

Procedura de citare se realizează potrivit legii statului unde se află sediul instanței străine.

Informarea părții care a pierdut procesul trebuie să fie însă reală și corespunzătoare, pentru ca hotărârea să nu fie contrară ordinii publice de drept internațional privat român.

Dreptul la apărare este un drept care face parte din ordinea publică, fiind un drept procesual fundamental și immanent. Totuși, exercitarea lui efectivă rămâne la dispoziția părții titulare a acestui drept. De aceea, alineatul 3 al art. 1095 C.proc.civ. reglementează excepția caracterului nedefinitiv al hotărârii străine, decurgând din omisiunea citării persoanei care nu a participat la proces în fața instanței străine, ca o excepție procedurală relativă ce nu poate să fie invocată din oficiu de către instanța română sesizată, ci numai de acea persoană.

În procedura necontencioasă nu există o „parte adversă”, fiind citată numai partea care a formulat cererea. Așadar, în această ipoteză nu se poate considera că este încălcată ordinea publică de drept internațional privat român.

Chiar într-o procedură contencioasă, ordinea publică nu este încălcată, dacă legea străină admite inițierea acesteia fără citarea părții, cu condiția ca, în ansamblul procedurii, partea să aibă însă posibilitatea să își exercite dreptul la apărare.

Informarea corespunzătoare a părții care a pierdut procesul este avută în vedere și în etapele procedurale ulterioare, inclusiv cu privire la hotărârea care a fost pronunțată, ceea ce îi permite să exercite căile de atac împotriva ei.

De exemplu, în jurisprudența CEDO s-a reținut că în împrejurarea în care persoana citată nu a fost informată asupra motivelor înfățișării în fața tribunalului străin, nu a avut posibilitatea să consulte unele dintre piesele de la dosar și nu a fost informată de tribunal asupra posibilității de a fi asistată de un avocat, ea fiind chemată la interogatoriu, au fost încălcate prevederile referitoare la dreptul la un proces echitabil.⁸

Pentru a-și pregăti apărarea și pentru ca hotărârea să nu fie pronunțată în lipsă, părții trebuie să îi fie înmănată citația privitoare la termenul de dezbateri în fond și actul de sesizare a instanței „în timp util”. Această sintagmă credem că nu este înțeleasă în funcție de prevederile legii statului de sediu al instanței străine, ci având în vedere circumstanțele concrete ale cauzei, fiind vorba de o chestiune de fapt, care rămâne la aprecierea instanței române.

În scopul asigurării efectivității dreptului la apărare, opinăm că termenul „util” începe să curgă de la momentul la care partea în cauză a luat cunoștință de citație și de actul de sesizare a instanței.

Pe de altă parte, considerăm că exigența care se referă la posibilitatea exercitării căii de atac împotriva hotărârii este îndeplinită în eventualitatea în care hotărârea străină a fost comunicată persoanei în cauză într-o formă echivalentă celei prevăzute de legea română sau chiar într-o formă neregulată, care i-a asigurat șansa rezonabilă de a o cunoaște.

Recunoașterea hotărârii străine poate să fie refuzată pentru oricare dintre motivele arătate la art. 1096 C.proc.civ. Problema compatibilității hotărârii cu ordinea publică de drept internațional privat român este posibil să suscite cele mai multe dificultăți în practică (art. 1096 alin. (1) lit. a) C.proc.civ.).

Articolul 1097 C.proc.civ. interzice instanței române să procedeze la examinarea în fond a hotărârii străine sau la modificarea ei, cu excepția verificării condițiilor prevăzute la art. 1095 și 1096 C.proc.civ.

Verificarea compatibilității hotărârii străine cu ordinea publică de drept internațional privat român se va realiza însă ținând seama atât de raporturile juridice de drept material, cât și de cele de drept procesual.

Aplicarea de către instanța străină a unei alte norme conflictuale decât cea prevăzută de dreptul internațional privat român și, pe cale de consecință, a unei alte legi nu permite, în principiu, invocarea ordinii publice de drept internațional privat român (art. 1096 alin. (2) C.proc.civ.). Această linie de gândire rămâne pertinentă chiar dacă norma conflictuală română ar fi trimis la legea română, iar norma conflictuală aplicată de instanța străină a determinat luarea în considerare a unei legi străine, soluțiile pe fond la care conduc cele două legi fiind diferite. În termenii textului analizat, un asemenea „singur motiv” nu justifică refuzul recunoașterii

hotărârii străine. Totuși, respectarea drepturilor câștigate într-o țară străină își află limitele în concepția din România asupra ordinii publice de drept internațional privat.

O situație diferită este aceea în care procesul privește starea civilă și capacitatea unui cetățean român. În ipoteza arătată, recunoașterea hotărârii străine poate să fie refuzată pentru motivul că „soluția adoptată diferă de cea la care s-ar fi ajuns potrivit legii române”(art. 1096 alin. (2) *in fine* C.proc.civ.).

Evident, în unele împrejurări, reglementările legale străine și rezultatul aplicării acestora pot să fie contrare ordinii publice de drept internațional privat român. Hotărâtor este însă, corespunzător art. 1096 alin. (1) lit. a) C.proc.civ. și a art. 2564 alin. (2) C.civ., efectul sau rezultatul produs. Așadar, aplicarea de către instanța străină a unei norme conflictuale diferită față de cea română nu permite, ca atare, invocarea ordinii publice de drept internațional privat român, întrucât, uneori, norme conflictuale diferite trimit la aceeași lege. Nici aplicarea unei legi diferite față de cea indicată de norma conflictuală română nu permite totdeauna invocarea ordinii publice de drept internațional privat român, deoarece rezultatul obținut ar putea să fie echivalent celui la care s-ar fi ajuns conform legii române.

În materia stării civile și a capacității, cetățenia română reprezintă un criteriu suficient pentru a decide că există o legătură strânsă a cauzei cu ordinea juridică română. Ne putem însă întreba dacă este suficient ca soluția adoptată în străinătate să se deosebească față de cea determinată de legea română pentru a fi invocată această excepție.

După părerea noastră, în pofida textului analizat, acest singur motiv nu este pe deplin satisfăcător întrucât: noțiunea de ordine publică este imprecisă; conținutul ordinii publice se poate modifica în timp; decisiv este rezultatul la care se ajunge prin aplicarea unei legi străine; nici în materia stării și capacității persoanei fizice nu lipsesc dispozițiile prin care este favorizată valabilitatea operațiunilor juridice.

Prin urmare, instanța română nu ar putea să se mărginească să constate existența unei soluții diferite față de cea la care s-ar fi ajuns pe baza legii române, ci va trebui să verifice dacă acea soluție este sau nu compatibilă cu principiile fundamentale care dau substanță ordinii publice de drept internațional privat român.

O instituție juridică necunoscută în dreptul român, luată în considerare în cadrul unei hotărâri judecătorești străine a cărei executare se cere în România, nu contravine, datorită simplului fapt că este necunoscută dreptului forului, ordinii publice de drept internațional privat român. Ea poate contraveni acestei ordini publice numai dacă, pe fond, încalcă principiile fundamentale de drept ale statului

forului.⁹ Uneori se poate observa că prin instituții proprii, naționale, se poate ajunge la același rezultat ca și în cazul efectelor instituțiilor juridice necunoscute de legea forului.

Ordinea publică este actuală în sensul că, dacă între momentul pronunțării hotărârii străine și cel al recunoașterii ei în România, conținutul ordinii publice de drept internațional privat român s-a modificat, se va lua în considerare ordinea publică de la momentul judecării cauzei. Hotărârea judecătorească trebuie să reflecte valorile intangibile care există la momentul pronunțării ei în statul căruia îi aparține instanța, în țara forului fiind lipsit de interes să fie invocate principii de drept revolute.

În situația în care conținutul ordinii publice se modifică între momentul introducerii cererii de recunoaștere a hotărârii străine și cel al pronunțării hotărârii de către instanța română, conform caracterului actual al ordinii publice, instanța va avea în vedere momentul închiderii dezbaterilor în fond, deoarece criteriile ordinii publice sunt opozabile nu doar părților, ci și instanței.

Ordinea publică fiind un concept dinamic, vor fi luate în considerare criteriile operante până la momentul la care hotărârea judecătorească devine definitivă. După acest moment, chiar dacă ordinea publică s-ar fi schimbat, nu poate să fie pusă în discuție valabilitatea hotărârii instanței, pentru că s-ar înfrânge astfel autoritatea de lucru judecat a acelei hotărâri.

Caracterul actual al ordinii publice credem că trebuie să fie avut în vedere inclusiv în cadrul art. 1094 C.proc.civ. referitor la hotărârile străine care sunt recunoscute de plin drept în România, cu unele nuanțări.

În dreptul român, funcționarul public care îndeplinește prerogative administrative, nefiind asimilabil unui organ de jurisdicție și nedesfășurând o activitate jurisdicțională, nu are puterea să aprecieze, în raport cu criteriile de ordine publică, eficacitatea hotărârilor judecătorești străine ce i se prezintă, el reținând numai dacă sub aspect formal acea hotărâre poate sta la baza efectuării operației administrative.

Considerăm însă că, după caz, în eventualitatea în care funcționarul refuză să aplice hotărârea instanței străine, partea interesată sau autoritatea administrativă căreia îi aparține funcționarul ar putea cere instanței române să se pronunțe asupra acestui incident, prilej cu care instanța va putea stabili dacă hotărârea este conformă ordinii publice de la momentul judecării litigiului respectiv.

După cum am menționat, dispozițiile legale care se referă la ordinea publică de drept internațional privat român privesc atât raporturile juridice de drept material, cât și pe cele de drept procesual. Prevederile legale consacrate ordinii publice stabilesc, în mod abstract, posibilitatea invocării acestora sau se

referă la conținutul ei concret. Valorificarea unor asemenea dispoziții de către organele de jurisdicție permite precizarea conținutului ordinii publice.

Articolul 2564 C.civ. oferă câteva repere fundamentale pentru înțelegerea noțiunii de ordine publică de drept internațional privat român.

Corespunzător acestui text, ordinea publică de drept internațional privat român poate să fie invocată în situația în care s-ar produce un rezultat incompatibil cu principiile fundamentale ale dreptului român ori ale dreptului Uniunii Europene și cu drepturile fundamentale ale omului.

Potrivit formulei consacrată în jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene, prin tratatele comunitare a fost instituită o ordine juridică proprie, integrată sistemului juridic al statelor membre.¹⁰ Așadar, regulile de ordine publică din dreptul Uniunii Europene se alătură celor din dreptul român. În temeiul principiului priorității dreptului Uniunii Europene, regulile de ordine publică europene se aplică cu întâietate. Ele pot să vizeze însă nu numai raporturi juridice care s-au născut, modificat ori stins într-un stat membru, ci, deopotrivă, raporturi juridice născute, modificate ori stinse într-o țară terță.

În ceea ce privește drepturile fundamentale ale omului, acestea constituie conform preambulului Convenției Europene a Drepturilor Omului – integrată în țara noastră blocului de constituționalitate (art. 20 alin. (2) din Constituția României) – „temelia însăși a justiției și a păcii în lume”, iar, potrivit art. 1 al Convenției, statele membre le recunosc oricărei persoane aflate sub jurisdicția lor. Ținând seama de aceste prevederi cu caracter general din cadrul Convenției Europene a Drepturilor Omului și din cuprinsul art. 2564 C.civ., de legăturile existente cu dreptul Uniunii Europene și cu dispozițiile din Constituția României, credem că poate să fie afirmată valoarea intangibilă a drepturilor fundamentale ale omului ca „temelie” imanentă a statului de drept și a unei societăți democratice europene, atât în raporturile cu statele contractante, cât și referitor la hotărârile pronunțate în țări terțe, care ar urma să fie recunoscute în statul român.

Conform termenilor art. 1096 alin. (1) lit. a) C.proc.civ., recunoașterea hotărârii străine poate fi refuzată dacă aceasta este „manifest” contrară ordinii publice de drept internațional privat român. Textul arată că recunoașterea hotărârii străine nu poate să fie refuzată pentru orice contrariedade a ei cu ordinea publică. Ceea ce este însă „manifest”, evident, pentru o anumită instanță de judecată ar putea să rămână nesensizat sau discutabil pentru alta. Prevederile în discuție oferă două criterii de analiză în acest context: intensitatea legăturii cauzei cu ordinea juridică română și gravitatea efectului produs. Ele nu înlătură neajunsurile care pot să apară în practică datorită aspectelor de ordin subiectiv.

Intensitatea legăturii cauzei cu ordinea juridică română credem că se analizează, pe fond, mai ales în funcție de elementele specifice fiecărei materii. De exemplu, în cadrul dreptului european al concurenței are relevanță locul unde se pot produce efectele anticoncurențiale sau unde s-au desfășurat comportamentele care aduc atingere concurenței.

Delimitarea pieței pe care se pot ivi consecințele negative în domeniul concurenței poate să necesite, totuși, o examinare complexă pe fond, care implică elemente juridice și economice. De aceea, aspectele reținute în cauză ar putea să nu fie de netăgăduit.

De asemenea, analizarea gravității efectului produs (sau care ar putea să apară) nu este, în unele situații, de ordinul evidenței. De pildă, se poate susține că fixarea prețurilor sau repartizarea piețelor constituie comportamente ale întreprinderilor care pot să aibă consecințe negative pronunțate în domeniul concurenței, dar aplicarea acestor idei – acceptate îndeobște fără obiecții – să pună, în practică, probleme deosebite.

Criteriul intensității legăturii cauzei cu ordinea juridică română are o semnificație redusă în cazul raporturilor de drept procesual, întrucât nesocotirea garanțiilor fundamentale în această materie, ignorarea dreptului la un proces echitabil, determină invocarea ordinii publice. Exigențele ordinii publice trebuie să se realizeze însă în ansamblul procedurii.

Termenii utilizați în cuprinsul art. 1096 alin. (1) lit. a) C.proc.civ. nu ar trebui să conducă, totuși, la integrarea, în cadrul ordinii juridice române, a unor hotărâri străine care nesocotesc principiile noastre fundamentale de drept, aplicabile în contextul circulației internaționale a acestor hotărâri, nici să permită interpretările aleatorii sau arbitrare.

Recunoașterea hotărârii străine poate să fie refuzată și pentru motivul că ea a fost obținută, într-o materie în care persoanele nu dispun liber de drepturile lor, cu scopul exclusiv de a sustrage cauza incidenței legii aplicabile conform dreptului internațional privat român (art. 1096 alin. (1) lit. b) C.proc.civ.).

În cadrul reglementărilor anterioare, art. 168 pct. 1 din Legea nr. 105/1992 prevedea că recunoașterea poate fi refuzată dacă hotărârea este rezultatul unei fraude în procedura urmată în străinătate.

Dispozițiile art. 1096 alin. (1) lit. b) C.proc.civ. trebuie înțelese în corelație cu cele ale alineatului 2 din cuprinsul aceluiași articol.

După cum am văzut, aplicarea de către instanța străină a unei alte legi decât cea care ar fi fost determinată de dreptul internațional privat român nu poate justifica, în principiu, refuzul recunoașterii hotărârii străine (art. 1096 alin. (2) C.proc.civ.).

Recunoașterea hotărârii străine poate să fie însă refuzată dacă legea aplicabilă a devenit competentă prin fraudă. În fața instanței de judecată română fraudarea legii este sancționată atât în situația în care se pune problema aplicării unei legi care a devenit astfel competentă (art. 2564 alin. 1 C.civ.), cât și în cazul în care hotărârea străină a fost pronunțată prin fraudarea regulilor de competență internațională.

Sub aspectul analizat, nu prezintă importanță dacă legea obișnuit competentă era legea română sau o lege străină, întrucât ceea ce se sancționează este, în toate ipotezele, intenția frauduloasă a părții sau a părților la un raport juridic. Situația nu se modifică în circumstanțele în care hotărârea străină a fost dată prin aplicarea frauduloasă a legii române, deoarece adagiul *fraus omnia corrumpit* este menit să asigure în toate împrejurările loialitatea raporturilor juridice, preceptele morale ale dreptului nefiind divizibile.

Modificarea unei situații juridice, datorită schimbării legii aplicabile, nu echivalează cu o fraudare a legii. Recunoașterea hotărârii străine poate să fie însă refuzată dacă înlăturarea prevederilor legale imperative care se aplicau în mod obișnuit nu constituie o simplă consecință a modificării situației juridice, ci chiar scopul care a fost avut în vedere, celelalte efecte juridice ale acestei schimbări fiind lipsite de semnificație.

Aplicarea unei legi diferite față de cea determinată potrivit dreptului internațional privat român poate să fie realizată prin schimbarea, în scop fraudulos, a punctului de legătură a normei conflictuale care este luată în considerare sau prin fraudarea regulilor de competență internațională, cu intenția de a se ajunge, prin intermediul normei conflictuale a instanței sesizate, la un rezultat diferit față de cel urmărit în cadrul dreptului internațional privat român. Prin urmare, noțiunea de fraudare a legii trebuie înțeleasă în sens larg, impunându-se sancționarea fraudării regulilor de drept internațional privat român care au relevanță pentru determinarea legii aplicabile.

Global, pe tărâmul conflictelor de jurisdicții, fraudarea legii credem că este însă diluată, în contextul noilor noastre prevederi de procedură civilă, în alte cazuri care justifică refuzul recunoașterii unei hotărâri străine, cum sunt cele de la art. 1095 alin. (1) lit. b) și alin. (2) C.proc.civ. sau de la art. 1096 alin. (1) lit. a), c), d)-f) C.proc.civ.

Un alt motiv pentru care poate fi refuzată recunoașterea hotărârii străine este acela că procesul a fost soluționat între aceleași părți printr-o hotărâre, chiar nedefinitivă, a instanțelor române sau se află în curs de judecare în fața acestora la data sesizării instanței străine (art. 1096 alin. (1) lit. c) C.proc.civ.).

Aceste prevederi constituie o aplicare a adagiului *prior tempore potior iure*. Dacă procesul a fost deja soluționat de o instanță română, hotărârea străină nu va fi recunoscută în România, indiferent care ar fi data sesizării instanței române și a celei străine. Chiar în eventualitatea sesizării ulterioare a instanței române, aceasta poate să considere că nu se aplică dispozițiile privind litispendența internațională sau cele referitoare la conexitatea internațională. Invocarea acestor excepții depinde de partea interesată, iar suspendarea judecății sau dezinvestirea instanței sunt supuse aprecierii organului de jurisdicție român.

Securitatea raporturilor juridice este afectată inclusiv în situația în care hotărârea străină ar fi compatibilă cu cea pronunțată de instanța română. În orice caz, existența unei hotărâri a instanței române este suficientă pentru a nu se mai pune problema verificării condițiilor de regularitate internațională a hotărârii străine.

În ipoteza în care cauza se află în curs de judecare în fața instanței române la data sesizării instanței străine, adagiul *prior tempore potior iure* se aplică în funcție de data sesizării celor două instanțe.

Sub forma unui motiv autonom, codul nostru de procedură civilă reține ca temei ce poate justifica refuzul recunoașterii hotărârii străine, inconciliabilitatea acesteia cu o hotărâre pronunțată anterior ei în străinătate și susceptibilă de a fi recunoscută în România (art. 1096 alin. (1) lit. d) C.proc.civ.). Două hotărâri inconciliabile nu pot să coexiste în țara noastră. Cu aspectele specifice evocate mai sus, această situație are legătură și cu ordinea publică de fond și de procedură. De exemplu, textul arătat se aplică în ipoteza în care hotărârile pronunțate în străinătate se află sub incidența prevederilor art. 1094 C.proc.civ. De asemenea, o hotărâre străină pentru care a fost încuviințată, în condițiile art. 1103 C.proc.civ., executarea, împiedică aplicarea art. 1094 C.proc.civ. privitor la o hotărâre pronunțată ulterior în materia statutului personal. Dacă o hotărâre străină a fost însă investită cu formulă executorie în România, o altă hotărâre străină nu va putea să obțină *exequatur*-ul, indiferent care ar fi datele la care hotărârile au fost pronunțate.

Recunoașterea hotărârii străine poate să fie refuzată și pentru că instanțele române aveau competența exclusivă pentru judecarea cauzei (art. 1096 alin. (1) lit. e) C.proc.civ.). Acest motiv distinct, lipsit de alte condiționări, este înțeles în funcție de prevederile art. 1078-1079 C.proc.civ. Ignorarea competenței exclusive poate să fie, totodată, o problemă de ordine publică.

Încălcarea dreptului la apărare a fost reținută, de asemenea, ca un motiv distinct de refuz al recunoașterii hotărârii străine (art. 1096 alin. (1) lit. f) C.proc.civ.), acest motiv putând să fie invocat în ipoteze variate, de la momentul începerii procedurii până la acela al pronunțării hotărârii și al exercitării căilor de

atac. Împrejurările ulterioare pronunțării hotărârii străine credem că pot să justifice invocarea textului analizat pentru a se susține, de exemplu, parțialitatea instanței străine. Conexiunile existente între dreptul la apărare și unele dintre celelalte drepturi fundamentale implică cerința aprecierii respectării dreptului la apărare în concret, în circumstanțele respectivei cauze, precum și, după cum am mai precizat, ținând seama de ansamblul procedurii urmată în acea cauză.

În fine, în raport cu condiția de la art. 1095 alin. (1) lit. a) C.proc.civ. potrivit căreia hotărârea străină a cărei recunoaștere se solicită în România trebuie să fie definitivă, prevederile corespunzător cărora recunoașterea hotărârii străine poate să fie refuzată pe motivul că aceasta poate face obiectul unei căi de atac în statul în care a fost pronunțată (art. 1096 alin. (1) lit. g) C.proc.civ.) pot să apară surprinzătoare. Chiar o hotărâre definitivă ar putea să constituie însă obiectul unei căi de atac, cum este cazul, de pildă, în sistemele judiciare în care autoritatea lucrului judecat nu este o chestiune de ordine publică.

3. Instanța competentă să soluționeze cererea de recunoaștere a hotărârii străine. Potrivit art. 1098 C.proc.civ. cererea de recunoaștere se rezolvă pe cale principală de tribunalul în circumscripția căruia își are domiciliul sau, după caz, sediul cel care a refuzat recunoașterea hotărârii străine.

În cazul imposibilității de determinare a tribunalului potrivit dispozițiilor anterioare, competența aparține Tribunalului București.

Cererea de recunoaștere poate fi, de asemenea, rezolvată pe cale incidentală de către instanța sesizată cu un proces având un alt obiect, în cadrul căruia se ridică excepția autorității lucrului judecat sau o chestiune prealabilă întemeiată pe hotărârea străină.

Conform art. 1101 C.proc.civ. cererea de recunoaștere a hotărârii străine se soluționează pe cale principală prin hotărâre, iar pe cale incidentă prin încheiere interlocutorie, în ambele cazuri după citarea părților.

Cererea poate fi soluționată fără citarea părților, dacă din hotărârea străină rezultă că pârâtul a fost de acord cu admiterea acțiunii.

Indiferent dacă cererea de recunoaștere se soluționează pe cale principală sau pe cale incidentă, prevederile legale aplicabile în vederea recunoașterii hotărârii străine sunt aceleași. De regulă, cererea de recunoaștere se rezolvă pe cale incidentă.

În cadrul dispozițiilor consacrate recunoașterii hotărârilor străine în România nu se precizează în mod expres dacă hotărârea instanței române sau încheierea interlocutorie a acesteia sunt sau nu susceptibile să fie atacate și care este calea de atac care poate să fie exercitată de parte.

În aceste condiții, în ce ne privește, considerăm că referitor la recunoașterea pe cale principală, se aplică prin analogie textul art. 1130 C.proc.civ. Așadar, hotărârea instanței române va putea să fie atacată cu apel.

În ipoteza recunoașterii pe cale incidentă, în logica reglementărilor comune, aplicabile corespunzător, încheierea interlocutorie de rezolvare a unei asemenea cereri, poate să fie atacată odată cu hotărârea pronunțată de către instanță în cererea principală.

Cererea de recunoaștere a hotărârii străine întrerupe prescripția dreptului de a obține executarea silită (art. 1100 C.proc.civ.).

4. Documentele atașate cererii de recunoaștere a hotărârii străine.
Conform art. 1099 C.proc.civ.:

(1) Cererea de recunoaștere a hotărârii străine se întocmește potrivit cerințelor prevăzute de acest cod și va fi însoțită de următoarele acte: a) copia hotărârii străine; b) dovada caracterului definitiv al acesteia; c) copia dovezii de înmânare a citației și a actului de sesizare, comunicate părții care a fost lipsă în instanța străină sau orice alt act oficial care să ateste că citația și actul de sesizare au fost cunoscute, în timp util, de către partea împotriva căreia s-a pronunțat hotărârea; d) orice alt act de natură să probeze, în completare, că hotărârea străină îndeplinește celelalte condiții prevăzute la art. 1095 C.proc.civ.

(2) Actele prevăzute la alineatul 1 vor fi însoțite de traduceri autorizate și vor fi supralegalizate, cu respectarea dispozițiilor art. 1092 C.proc.civ. Supralegalizarea nu se cere în cazul în care părțile sunt de acord cu depunerea de copii certificate pentru conformitate.

(3) În cazul neprezentării unora dintre documentele prevăzute la alineatul 1, instanța poate fixa un termen pentru a fi prezentate ori poate accepta documente echivalente sau, dacă se consideră suficient edificată, să dispenseze partea de producerea lor.

Prima facie din lectura textului legal ar rezulta că instanța, din oficiu, poate invoca orice problemă de ordine publică privind neregularitatea hotărârii, întrucât, dacă ea poate să dispenseze partea de obligația dovedirii regularității, considerându-se suficient edificată, ea are și posibilitatea să ignore neinvocarea de către parte a neregularității. Așadar, instanța nu ar trebui să procedeze în funcție de voința părților sau a uneia dintre ele și să analizeze numai aspectele pe care părțile le invocă ori le contestă.

Totuși, în ceea ce ne privește, înclinăm spre o interpretare nuanțată, care să ia în considerare motivul neregularității. În cadrul unei asemenea interpretări, credem că este necesar să se aibă în vedere dacă ne aflăm sau nu în prezența unei condiții de interes privat și dacă drepturile părților sunt sau nu disponibile. În

cazul în care răspunsul este afirmativ, instanța nu poate să verifice din oficiu regularitatea hotărârii străine.

De exemplu, cerința existenței unei legături a litigiului cu statul de sediu al instanței străine este de interes privat, exceptând fraudarea regulilor de competență internațională (art. 1095 alin. (1) lit. b) C.proc.civ.).

Exercitarea dreptului la apărare rămâne la dispoziția părții titulare a acestui drept, iar omisiunea citării persoanei care nu a participat la proces în fața instanței străine poate să fie invocată numai de acea persoană, nu de instanță din oficiu (art. 1095 alin. (3) C.proc.civ.).

Majoritatea condițiilor de recunoaștere a hotărârilor străine sau a exigențelor pe care le presupun aceste condiții credem că sunt însă de interes public.

De pildă, în situația în care legea aplicabilă a devenit competentă prin fraudă sau dacă au fost fraudate regulile de competență internațională; în cazul în care există deja o hotărâre a instanței române ori cauza se află în curs de judecare în fața instanței române la data sesizării instanței străine; în ipoteza inconciliabilității hotărârii străine cu o altă hotărâre străină pronunțată anterior ei în străinătate și susceptibilă de a fi recunoscută în România; dacă sunt încălcate regulile care prevăd competența exclusivă a instanțelor române sau este nesocotit dreptul la apărare, în special prin ignorarea exigențelor pe care le presupune dreptul la un proces echitabil (art. 1096 alin. (1) lit. b)-f) C.proc.civ.) este vorba de interese publice, iar instanța română poate să verifice din oficiu regularitatea hotărârii străine.

* Conf.univ.dr. la Facultatea de Drept a UBB Cluj-Napoca; sdeleanu@law.ubbcluj.ro.

¹ În acest sens, în dreptul francez, hotărârea Curții de Casație din 17 octombrie 2000, în "Clunet", 2001, p. 859, cu notă de G. Cuniberti.

² A se vedea, pe larg, S. Deleanu, *Drept internațional privat, partea generală*, Ed. Dacia Europa Nova, p. 91-93.

³ Corespunzător jurisprudenței Curții de Justiție a Uniunii Europene, recunoașterea unei hotărâri îi atribuie acesteia autoritatea și eficacitatea de care beneficiază în statul unde a fost pronunțată (hotărârea Curții de Justiție din 4 februarie 1988, cauza 145/86, par. 11).

⁴ A se vedea, de pildă, S. Zilberstein, *Procesul civil internațional*, Ed. Lumina Lex, București, 1994, p. 105 și urm. I.P. Filipescu, *Drept internațional privat*, Ed. Actami, București, 1995, vol. II, p. 237 și urm.

⁵ În sensul că lipsa reciprocității nu ar trebui să constituie un impediment pentru recunoașterea hotărârii străine, a se vedea și V.Roș, *Arbitrajul comercial internațional*, Regia Autonomă "Monitorul Oficial", București, 2000, p. 599.

⁶ În acest sens, S.Zilberstein, *op. cit.*, p. 116.

⁷ Pentru această opinie: I.P.Filipescu, *op.cit.*, vol. II, p. 239.

⁸ Hotărârea CEDO din 20 octombrie 2001, în cauza Pellegrini c. Italia, par. 35-46.

⁹ A se vedea, decizia civilă a Tribunalului Suprem nr. 1909/1973, în „Revista română de drept”, nr. 6/1974, p. 74.

¹⁰ Hotărârea Curții de Justiție din 15 iulie 1964, cauza 6/64.